

KS. PIOTR KARWOWSKI

KULT MATKI BOŻEJ W PARAFII W STRABLI

Treść: 1. Początki Strabli; 2. Początki życia religijnego i kaplica dworska; 3. Powstanie parafii i pierwszy drewniany kościół z 1617 r.; 4. Istniejący do dziś parafialny kościół murowany z 1629 r.; 5. Obraz Matki Bożej w Strabli; 6. Łaskami słynący wizerunek Maryi; 7. Posługa sakramentalna i odpusty w parafii; 8. Nabożeństwa i uroczystości; Zakończenie.

Charakterystycznym elementem polskiej religijności jest pobożność maryjna, o której świadczą przede wszystkim liczne sanktuaria maryjne. W całym kraju, a szczególnie na Podlasiu w większości kościołów można dostrzec malarskie wizerunki Matki Bożej. Niezwykłym zabytkiem jest ikona Matki Boskiej w kościele parafialnym p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego w Strabli. Obraz znajduje się nad przedsoborowym ołtarzem stojącym w absydzie prezbiterium kościoła. Został on namalowany na płótnie i naklejony na lipową deskę. Zabytek ten jest datowany na koniec XVI w. i zapewne został przywieziony z terenów dawnej Rosji przez jednego z poprzednich właścicieli dóbr strabelskich. Obraz ten od samego początku, przez czterysta lat otaczany był czcią wiernych i określany jako łaskami słynący. Świadczą o tym umieszczone przy nim liczne wota.

1. Początki Strabli

Historia Strabli sięga blisko 400 lat. Nazwę tej niewielkiej miejscowości tradycja wywodzi z czasów królowej Bony Sforza d'Aragona (1494-1557), która upodobała sobie to miejsce, określając je po włosku jako *stradabella*¹, czyli piękna droga, co po spolszczeniu dało nazwę Strabla. Nazwa miejscowości może się też wywodzić od włoskiego słowa *strabella*, co znaczy przepiękna.

Dzieje Strabli wiążą się z osobą Macieja z Krajny (ok. 1470–1546/1550)

Ks. mgr lic. Piotr Karwowski – kapłan diecezji drohiczyńskiej, ur. w 1988 r., wyświęcony w 2014 r., doktorant na wydziale teologii KUL; e-mail: dipmok@wp.pl

¹ ADD, XI/Mon/19, E. Borowski, Historia parafii Strabla, s. 1.

herbu Topór, który nazywany też był Doktorem, Krajną, Lisem, lub Maciejem z Buzun. Maciej z Krajny pochodził z polskiej plebejskiej rodziny z północnej Wielkopolski. W 1496 r. rozpoczął on studia w Krakowie, gdzie nazywany był Maciejem z Nakła. W 1505 r. uzyskał magisterium sztuk wyzwolonych i rozpoczął karierę wykładowcy, lecz w październiku 1506 r. udał się do Włoch i rozpoczął studia lekarskie w Padwie². Po powrocie do Polski jako absolwent Akademii Krakowskiej i Uniwersytetu Padewskiego szybko robił karierę. Był nadwornym lekarzem Zygmunta I Starego (1467-1548), króla Polski (od 1507 r.) i królowej Bony oraz księżąt mazowieckich.

Maciej z Krajny uzyskał 8 września 1513 r. nobilitację szlachecką i adopcję do herbu Topór. W 1519 r. król obdarował go majątkiem Buzuny pod Surazem. Od tej pory pisał się z Buzun, zaś Włosi nazywali go Crayna de Buseny. Doktor Lis otrzymał około 1524 r. za wstawiennictwem królowej Bony dobra na Podlasiu w pobliżu Buzun, po obu brzegach Narwi. Te posiadłości ziemskie skolonizował zakładając Strablę i sześć okolicznych wsi³. W Strabli założył on swoją główną dworską siedzibę wraz z pięknym renesansowym ogrodem w stylu włoskim z cisowymi i wiązowymi alejami⁴.

W granicach dóbr należących do dworu strabelskiego znalazły się wsie: Leśna, Doktorce, Łapcie, Mulawicze i Jacewicze⁵. W 1528 r. miał już w swoich nadnarwiańskich włościach ok. 1 600 poddanych. Zgodnie z duchem renesansu interesował się nie tylko medycyną, ale także prawem, geografią, astrologią i literaturą klasyczną. Zebrał też pokaźny zbiór książek zawierającą dzieła twórców mu współczesnych oraz klasyków greckich.

2. Początki życia religijnego i kaplica dworska

Pierwsze zachowane wzmianki o życiu religijnym w Strabli pochodzą z czasów, kiedy właścicielem Strabli był Stanisław Fogelweder (1525-1603). Był on synem Andrzeja i Marii Glacówny, którzy należeli do mieszczańskie arystokracji Krakowa⁶. Rodzina Fogelwederów pochodziła z Sankt

² L. Hajdukiewicz, J. Wiśniewski, Maciej z Krajny, PSB, t. XIX, s. 21.

³ Por. J. Maroszek, Pogranicze Litwy i Korony w planach króla Zygmunta Augusta. Z historii dziejów realizacji myśli monarszej między Niemnem a Narwią, Białystok 2000, s. 478-479.

⁴ B. Chlebowski, Strabla, SGKPL, t. XI, s. 379.

⁵ ADS, AOJ, D 19, Acta officii Janoviensis pontificatu Henrici Firley de Dąmbrowica praesidente officio Jacobo Bielawski Praeposito Rososensi, per Podlachiam et Palatine Breste officiali ab anno 1616 ad anno 1617, k. 93v.

⁶ Ł. Kurdybacha, Fogelweder Stanisław, PSB, t. VII, s. 44.

Gallen w Szwajcarii i około 1506 r. osiadła w Polsce⁷. W 1564 r. Fogelweder jako doktor medycyny i filozofii rozpoczął karierę dyplomatyczną i pracę w kancelarii królewskiej Zygmunta II Augusta (1520-1572). Był on już wówczas duchownym, nie wiemy jednak, kiedy ani gdzie otrzymał święcenia⁸. Król często zlecał mu tajne misje dyplomatyczne.

W 1569 r. Fogelweder został mianowany *secretionem litterarum scriba*. Od tego momentu zarządzał podręczną kasą królewską i przebywał stale u boku monarchy podczas jego licznych podróży, a także otaczał króla opieką medyczną⁹. Pośredniczył pomiędzy Zygmuntem Augustem, a poznanym jeszcze na studiach w Padwie Janem Kochanowskim w sprawie tłumaczenia Psalmów Dawidowych i dedykowania ich królowi¹⁰. Stanisław Fogelweder był także sekretarzem i zaufanym dyplomatą kolejnych polskich monarchów, przez co wiele podróżował. Ponadto uzyskał liczne tytuły i godności kościelne. Był on archidiaconem warszawskim, kanonikiem wileńskim, płockim i krakowskim, kustoszem sandomierskim oraz jednocześnie plebanem miechowskim, tykocińskim, suraskim i wiskim¹¹. Zmarł na początku 1603 r. w Miechowie¹².

Zatwierdzenie dla Stanisława Fogelwedera dożywotniej posesji Buzun i Strabli zostało podpisane przez króla dnia 3 grudnia 1592 r.¹³. Należy przypuszczać, że z racji pełnionych funkcji, częstych podróży i misji dyplomatycznych Fogelweder rzadko przebywał w swoich dobrach w Strabli, ale dbał o życie duchowe swoich poddanych. To właśnie za czasów tego duchownego pod koniec XVI w. przy dworze w Strabli została wzniesiona drewniana kaplica.

Wieś Strabla wchodziła początkowo w skład parafii suraskiej w dekanacie bielskim, w diecezji łucko-brzeskiej¹⁴. Do kaplicy w pobliżu dworu w Strabli na mocy zezwolenia biskupiego dojeżdżali kapłani z sąsiednich parafii celem odprawiania nabożeństw dla dworu i okolicznej ludności¹⁵. Nie mamy jednak żadnych wzmianek o tym, jak wyglądała ta kaplica. Moż-

⁷ Por. J. Maroszek, dz. cyt., s. 442.

⁸ Ł. Kurdybacha, dz. cyt., s. 45.

⁹ Por. J. Maroszek, dz. cyt., s. 443.

¹⁰ Ł. Kurdybacha, dz. cyt., s. 45.

¹¹ Por. J. Maroszek, dz. cyt., s. 443.

¹² Ł. Kurdybacha, dz. cyt., s. 46.

¹³ Por. J. Maroszek, dz. cyt., s. 444.

¹⁴ Por. A. Jabłonowski, Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym, t. VI, cz. 1, Podlasie, Warszawa 1908, s. 153.

¹⁵ ADD, ZAPS, III/I/3, Inwentarz kościoła parafialnego w Strabli z 1804 r., s. 1.

na przypuszczać, że podobnie jak inne budynki sakralne wzniesione na Podlasiu w XVI w. podstawowym materiałem użytym do jej budowy było drewno. Drewno było materiałem dostępnym i w pełni odnawialnym, a więc też najtańszym. Znakomicie radzono sobie z jego obróbką, gdyż posiadano odpowiednie do tego narzędzia i wiedzę. Przewaga drzewostanu iglastego sprawiała, że najczęściej budowano ze świerku lub sosny.

Najstarsze świątynie katolickie na Podlasiu były budowlami drewnianymi i składały się z dwóch głównych części: prostokątnej nawy dla wiernych i prezbiterium dla kapłanów i usługujących. Miejsce centralne każdej świątyni stanowił ołtarz stojący w prezbiterium¹⁶.

Dalsza historia osady i parafii w Strabli wiąże się z historią rodów Turowskich, Kurzenieckich i Starzeńskich będących jej kolejnymi właścicielami. Bogate katolickie rody z północy i z zachodu osiedlając się na terenach Podlasia zakładały osady oraz budowały kaplice i kościoły, w ten sposób powstawały parafie¹⁷.

3. Powstanie parafii i pierwszy drewniany kościół z 1617 r.

Najstarsze udokumentowane dzieje parafialnego kościoła w Strabli związane są z osobą stolnika wiskiego Adama Turowskiego (zm. 1638). Od 1603 r. wszedł on w posiadanie dóbr strabelskich po Stanisławie Fogelwederze¹⁸. Wspomniany Adam Turowski rozbudował istniejący w Strabli drewniany dwór i ufundował w 1616 r. nowy drewniany kościół. Kościół ten został wybudowany w 1617 r. pod kierunkiem ks. Mateusza Żebrowskiego¹⁹. W tym samym roku w drewnianym kościele *kapelani zaczęli za indultem odprawiać nabożeństwa*²⁰. Również wniesiony w miejsce pierwszego drewnianego drugi murowany kościół w Strabli (istniejący do dziś) został w 1629 r. ufundowany przez Adama Turowskiego. O dokonaniu fundacji świadczy dokument sporządzony w kancelarii królewskiej w Brańsku w wigilię święta Świętych Apostołów Szymona i Judy Tadeusza 1616 r.

¹⁶ Por. E. Wiśniewski, Kościoł na ziemiach polskich w średniowieczu. Historia Kościoła, Warszawa 1988, t. II, s. 464.

¹⁷ L. Królik, Organizacja Dekanalna diecezji łuckiej i brzeskiej w XVII i XVIII wieku, Lublin 1981, s. 18.

¹⁸ Por. J. Maroszek, dz. cyt., s. 443-444.

¹⁹ Por. J. Hościłowicz, Z przeszłości kościoła parafialnego w Strabli, BKWP (2000) z. 6, s. 8.

²⁰ ADŁ, I 510, Wizyta Dekanalna Kościoła Parafialnego Strabelskiego roku 1804. Dnia 3 Miesiąca Października Oprawiona, s. 17; Kronika Parafialna cz. I, założona przez ks. Kazimierza Koreckiego w 1959 r., s. 1.

i złożony do akt grodzkich w Brańsku²¹.

Pierwszy zapis fundacyjny informował o wybudowaniu nowej świątyni i określał nadania ziemskie będące podstawą dla utrzymania plebana strabelskiego²². Fundator określił w nim także zobowiązania dla swoich spadkobierców i zastrzegł dla nich prawo patronatu.

Początek dziejów parafii strabelskiej datuje na 1617 r. Świadczy o tym zapis: *Kościół Strabelski tem imieniem zwać się począł od Roku Pańskiego Tysiącznego Sześćsetnego Siedemnastego*²³. Drewniana świątynia przetrwała kilkanaście lat²⁴. Trudno wskazać, jaka była przyczyna tak krótkiego funkcjonowania tej świątyni, można jedynie przypuszczać, że budynek mógł spłonąć z różnych powodów niezależnych od ludzi lub też, że potrzeba było nowej większej i trwalszej świątyni dla pomieszczenia wzrastającej liczby wiernych²⁵.

Inwentarz wymienia w kościele liczne dzieła malarskie. W głównym ołtarzu kościoła znajdowały się obrazy: z jednej strony św. Stanisława, a z drugiej św. Kazimierza, zaś *na wierzchu Koronacya Błogosławionej Panny Maryi tego roku sprawiony*. Nad ołtarzem był umieszczony w ramach obraz *Salvatoris*, czyli Zbawiciela. Ponadto inwentarz wymienia dzieś obrazów określanych jako *moskiewskie*, z których szczegółowo wymieniony jest tylko *Obraz moskiewski Panna Marya z Dzieciątkiem srebro, a pozłota na nim zamykający się*. Prócz nich także obraz w ramach św. Anny i niewielki obraz na drewnie przedstawiający ofiarowanie Najświętszej Maryi Panny. Do tego na ścianie kościoła był krzyż namalowany na płótnie po bokach, którego stały postacie św. Pawła Apostoła i św. Jana Chrzciciela. Pośrodku kościoła znajdowała się belka, a na niej krucyfiks u dołu wyszywany czerwonym jedwabiem, z ozdobnym fartuszkim, czyli perizonium²⁶.

Z powyższego opisu wynika, że kościół w Strabli był odpowiednio wyposażony do sprawowania liturgii. Jak wynika z treści inwentarza tylko obraz przedstawiający Ukoronowanie Najświętszej Maryi Panny znalazł się w kościele w roku spisywania inwentarza, wszystkie pozostałe przedmio-

²¹ AGAD Warszawa, *Kapicjana*, sygn. jed. 14, daty krańcowe 1611-1618, *Actum in Curia Regia Branscensi Feria Quinta. In Vigilia Festi Sanctorum Simonis et Juda Apostolorum Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Sexto*, s. 452- 454.

²² AGAD Warszawa, *Kapicjana*, 14, dz. cyt., s. 452- 453.

²³ ADD, ZAPS, III/I/1, *Dzieje Kościoła Strabelskiego do roku 1795*, k. 1.

²⁴ ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., k. 1; ADS, AOJ, D 19, dz. cyt., k. 93; *Kronika Parafialna cz. I*, dz. cyt., s. 1, 8.

²⁵ Por. J. Hościłowicz, *Z przeszłości kościoła...*, dz. cyt., s. 12.

²⁶ ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., k. 2v.

ty są starsze. Duża jest liczba ikon zwanych moskiewskimi, co znaczy, że nie są one wyrobem miejscowych artystów wyznania prawosławnego lub greckokatolickiego, gdyż wtedy określane byłyby ruskimi, lecz są to obrazy przywiezione z terytorium zza wschodniej granicy Rzeczypospolitej. Być może ikony moskiewskie wymieniane w inwentarzu przybyły na Podlasie w wyniku wojen polsko-moskiewskich prowadzonych na przełomie XVI i XVII w. Wojny te nazywane są *dymitriadami*, gdyż ich celem było osadzenie na moskiewskim tronie Dymitra zwanego Samozwańcem. Spośród tych obrazów do naszych czasów zachował się tylko ten najważniejszy, czyli obraz Matki Bożej.

Niezwykłym jest jednak to, że w jednej katolickiej świątyni występowały dwa style malarskie: łaciński i bizantyjski. Świadczyć to może o zrozumieniu na wielokulturowym Podlasiu myśli ekumenicznej wyrażonej już przez Sobór Florencki w 1439 r. oraz Unię Brzeską w 1596 r.²⁷.

4. Istniejący do dziś parafialny kościół murowany z 1629 r.

W dniu 6 stycznia 1629 r. dokonany został drugi zapis fundacyjny²⁸. Zapis ten fundował murowany kościół pod wezwaniem Wniebowstąpienia Pana Naszego Jezusa Chrystusa, Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny oraz Wszystkich Świętych. Drugi zapis fundacyjny potwierdzał wcześniejsze zobowiązania i nadania dokonane przez Adama Turowskiego w 1617 r.²⁹.

Kolator w zamian za ufundowanie kościoła strabelskiego zażyczył sobie, aby pleban zaopatrzył go we wszelkie sakramenty, by raz w tygodniu odprawiał mszę świętą w intencji jego i jego małżonki oraz by odprawiał godzinki ku czci Najświętszej Maryi Panny w każdą niedzielę i święto. Zaznaczał również, aby kościół dokonywał pogrzebów, sprawnie administrował szpitalem oraz posiadał własnego organistę³⁰.

Dnia 2 stycznia 1638 r. nastąpiła trzecia fundacja zwana reformowaną³¹. Adam Turowski poszerzył wcześniejsze darowizny³². Dokument ten moż-

²⁷ Por. J. Hościłowicz, *Z przeszłości kościoła...*, dz. cyt., s. 10.

²⁸ Kronika Parafialna, cz. I, założona przez ks. Kazimierza Koreckiego w 1959 r., s. 5.

²⁹ ADD, ZAPS, III/Q/4, Odpis dokumentu fundacyjnego par. Strabla po łacinie i po polsku, sporządzony w Pińsku 11 czerwca 1927 roku, s. 2-3.

³⁰ Tamże, s. 4.

³¹ Kronika Parafialna, cz. I, dz. cyt., s. 5.

³² ADS, AOJ, D 25, Acta consistorii Janoviensis sub pontificatu Andrae Gembicki episcopi Lu-

na uważać za testament Adama Turowskiego. Fundator przypomina w dokumencie, że celem wybudowania kościoła było, *aby się w nim wiecznymi czasami odprawowała chwala Boża według porządku Kościoła powszechnego Rzymskiego przez Kapłana, y Poddani majątności tej moiej, y wszyscy insi wierni w pobożności, y w dobrych uczynkach pomnażali*³³.

Za czasów księdza Tomasza Łapińskiego, który był proboszczem w Strabli w latach 1719-1735 uporządkowano status prawny strabelskiego kościoła. Ks. bp Stefan Bogusław Rupniewski (1671-1731), biskup łucki (1721-1731) po przewidzianych prawem czynnościach w dniu 19 listopada 1723 r. nadał kościołowi strabelskiemu tytuł parafialnego³⁴. Wynika z tego, że albo wcześniej kościół miał status wyłącznie *dworskiego* albo, że jest to ponowna erekcja parafii po zaginięciu poprzednich dokumentów. Prawdopodobnie powodem nadania kościołowi tytułu parafialnego było też to, że parafia w Strabli stanowiła przez krótki czas własność unickich Ojców Bazylianów z Rajaska³⁵. Parafia strabelska nie zmieniła obrządku, pozostając w łacińskim, ale stanowiła część majątkowego uposażenia parafii greckokatolickiej w Rajsku i była prawdopodobnie obsługiwana przez kapłanów unickich.

Bardziej prawdopodobną wydaje się możliwość ponownego erygowania parafii w Strabli, a to ze względu na używanie przez strabelskich duszpasterzy tytułu plebana już od 1617 r.³⁶. Pierwszym plebanem w dniu 9 sierpnia 1617 r. został mianowany ks. Mateusz Żebrowski³⁷.

Kościół został usytuowany na lewym (południowym) brzegu Narwi i otoczony wysokim murem zbudowanym z ciosanych kamieni. Świątynia została wybudowana z polnych kamieni i cegły wiązanej gliną oraz zapra-

---

ceoriensis et Brestensis, abbatis Tremesnensis, coram R. D. Joanne Zaleski administratore Łosicensi, Kosoviensi plebano, per Podlachiam tractumque Brestensem officiali, acticata per R. D. Valerianum Radzynski publicum apost. autoritatis notarium scripta, inchoantur a. D. 1638 – 1641, k. 176v-178.

³³ ADS, AOJ, D 25, dz. cyt., k. 177v; ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., k. 3.

³⁴ ADS, AOJ, D 134, Visitatio decanatus Brancensis et Bielscensis ex mandato R. D. Francisci Antoni Kobielski episcopi Luceorensis et Brestensis, Reginae concellarii, per Adalbertum Stanislaum Kostka Kłosowicz S. Th. et J. Utriusque Doctorem, cantorem Brestensem, canonicum Varsaviensem, notarium, Mielczycensem et Wolczynensem praepositum, anno 1750 expedita, k. 102v; w innym źródle jako datę podaje się dzień 15 października 1723 r.; por. ADD, XI/Mon/19, E. Borowski, Historia parafii Strabla, dz. cyt., s. 3.

³⁵ Rajsk położony jest 8 km na południowy-wschód od Strabli.

³⁶ ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., k. 1.

³⁷ ADS, AOJ, D 19, dz. cyt., k. 93; ADD, ZAPS, III/I/1, Dzieje Kościoła Strabelskiego do roku 1795, k. 1; Kronika Parafialna, cz. I, dz. cyt., s. 8.

wą wapienną³⁸.

Kościół został orientowany z głównym ołtarzem w stronę wschodnią: *Wielkim Ołtarzem obrocony jest na Wschód Słońca*³⁹. Nową świątynię wybudowano na planie prostokąta z węższym zamkniętym półkolistą absydą prezbiterium oraz z zakrystią przylegającą do świątyni od strony północnej.⁴⁰ Długość kościoła wynosiła czterdzieści stóp, a jego szerokość wraz z zakrystią dwadzieścia stóp⁴¹. Przed prezbiterium znajduje się krypta grobowa, w której zostały umieszczone sarkofagi zmarłych dziedziców. Podczas potopu szwedzkiego i innych licznych wojen prowadzonych na terytorium Rzeczypospolitej w XVII w. kościół w Strabli nie został zniszczony, ani uszkodzony⁴².

W 1718 r. kościół został odnowiony przez ks. bp. Leona Kiszkę (1678-1728), metropolitę kijowskiego i całej Rusi (1714-1728). W 1737 r. w kościele znajdowały się trzy ołtarze: główny z obrazem Matki Bożej, po prawej stronie kościoła ołtarz Zwiastowania NMP określanej wówczas jako stary, zaś po lewej nowy ołtarz świętego Antoniego. Pod głównym ołtarzem mieściła się murowana krypta. Po północnej (lewej) stronie nawy kościoła stała chrzcielnica, a na chórze pięciogłosowe organy. Do tego na wyposażeniu było 17 ornatów, 12 welonów, dwa mszały łacińskie, agenda i ewangeliarz, 5 zasłon do obrazu Matki Bożej, z czego jedna jedwabna, 2 portatyle z relikwiami wmurowane w ołtarze, srebrna monstrancja, 3 kielichy. W wieżycy na kościele była sygnaturka, a na środku kościoła wisiała *jeleńniowa* głowa z rogami.⁴³

Ołtarz główny i jeden z ołtarzy bocznych murowanego kościoła jest zgodny z ołtarzami z kościoła drewnianego. Być może ołtarze te zostały przeniesione z starej świątyni do nowej. W akcie po wizytacji dekanalnej kościoła parafialnego w Strabli z 1804 r. można znaleźć pierwszy fragment odnoszący się do poświęcenia świątyni: *Kościół ten jest konsekrowany przez JW. ś.p. Ludwika de Riaucour Biskupa Ptolomajskiego, nie wiadomo którego roku i dnia, tylko dzieje tego kościoła świadczą, iż konsekracja ta była za czasów ś.p. Franciszka Szpakowskiego Proboszcza Strabelskiego, który kościo-*

³⁸ Por. D. Stankiewicz, *Kościół w Strabli laureatem konkursu Generalnego Konserwatora Zabytków, BKWP (2006) z. 12, s. 197.*

³⁹ ADŁ, I 510, dz. cyt., s. 1.

⁴⁰ Por. D. Stankiewicz, *Kościół w Strabli laureatem...*, dz. cyt., s. 199.

⁴¹ *Metryka Kościoła...*, dz. cyt.

⁴² *Fontes Historiae Lituaniae*, vol. II, dz. cyt., s. 86.

⁴³ ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., k. 8; *Metryka Kościoła...*, dz. cyt.

łem tym zarządzał od roku 1770, aż do 1782 roku⁴⁴.

Kronika parafialna w jednym miejscu podaje, że kościół konsekrował ks. bp Ludwik Rioncour, zaś w innym miejscu jako datę konsekracji podaje 1779 r.⁴⁵. Trudno jest jednak ustalić prawdziwość tej informacji, a jeszcze trudniej określić dokładną dzienną datę poświęcenia kościoła⁴⁶. Ks. bp Ludwik Ignacy de Riaucour (1700-1777), tytularny biskup Ptolemaidy oraz biskup pomocniczy diecezji łucko-brzeskiej (1749-1777), kanonik gnieźnieński i łucki, który wskazywany jest na konsekratora świątyni, zmarł w listopadzie 1777 r.⁴⁷. Wynika z tego, że nie mógł on konsekrować kościoła w 1779 r.

Jednakże z aktu po wizytacji dekanalnej kościoła parafialnego w Strabli z 1791 r., który to zachował się w archiwum parafii w Kuleszach Kościelnych, możemy dowiedzieć się, że konsekracja kościoła w Strabli miała miejsce w wrześniu 1774 r. w pierwszą niedzielę po święcie Narodzenia NMP. *„Kościół ten założony pod Tytułem Wniebowstąpienia Pańskiego i Zwiastowania Najświętszej Panny, konsekrowany w roku 1774 w Niedzielę po Narodzeniu Matki Boskiej, która też niedziela świętu czyli obchodowi poświęcenia kościoła (...) jest naznaczona przez Konsekratora S.P. Jw. Księdza Ludwika de Riaucour Biskupa Ptolemaidy, Oficjała Brzeskiego”*⁴⁸. Podana w tym dokumencie data konsekracji kościoła w Strabli na 1774 r. wydaje się być prawdopodobna.

Wiemy, że dzień poświęcenia kościoła w Strabli obchodzono co roku w szesnastą niedzielę po Uroczystości Zesłania Ducha Świętego⁴⁹. Szesnasta niedziela po Pięćdziesiątnicy jest również współcześnie tradycyjnie obchodzona, jako dzień poświęcenia kościoła w Strabli. Murowana świątynia zbudowana w Strabli w 1629 r. pomimo licznych wojen i przemarszów na ogół wrogich Kościołowi wojsk przetrwała do naszych czasów, i nadal gromadzi wiernych jako świątynia parafialna.

5. Obraz Matki Bożej w Strabli

Zabytkowy obraz Matki Bożej, został określony przez konserwatora za-

⁴⁴ ADŁ, I 510, dz. cyt., s. 1; ADD, ZAPS, III/I/3, dz. cyt., s. 1.

⁴⁵ Kronika Parafialna cz. I, dz. cyt., s. 4, 6.

⁴⁶ Tamże, s. 1, 6.

⁴⁷ M. Karpińska, Ludwik Riacour, PSB, t. XXXI/2, z. 129, s. 267-268.

⁴⁸ APKK, Akt wizyty dekanatu bielskiego..., dz. cyt., s. 137.

⁴⁹ ADD, ZAPS, III/I/3, dz. cyt., s. 1; ADŁ, I 510, dz. cyt. s. 1.

bytków jako Ikona – Matka Boska z grupy *Deesis* (gr. błaganie)⁵⁰. Zaliczany jest on do stylu sztuki cerkiewnej. Czas powstania obrazu szacowany jest na koniec XVI w., zaś zasłaniająca go sukienka miała powstać w połowie XVIII w. Autor dzieła jest nieznany, wiele jednak wskazuje, że należał on do szkoły moskiewskiej. Świadczą o tym cechy takie jak: ciemny koloryt, dokładne opracowanie twarzy, wyrazisty rysunek, zachowanie proporcji i harmonii, rytmiczność linii i konturów, zastygłe nieruchomo ciało oraz surowość i ascetyzm oblicza⁵¹.

Nie w pełni wiadomo skąd ikona Matki Bożej znalazła się w Strabli. Z przynależności do szkoły moskiewskiej wynika jednoznacznie, że nie jest ona wyrobem miejscowych artystów wyznania prawosławnego lub grekokatolickiego, lecz że została przywieziona z terytorium zza wschodniej granicy Rzeczypospolitej. Najprawdopodobniej przybyła ona na Podlasie w wyniku wojen polsko-rosyjskich prowadzonych na początku XVII w. do 1618 r. Wojny te nazywane są *Dymitriadami*, gdyż ich celem było osadzenie na moskiewskim tronie Dymitra zwanego Samozwańcem. Wówczas to wojska polskie zdobyły liczne rosyjskie miasta, wsie i cerkwie, w tym także moskiewski Kreml. Najprawdopodobniej ikona Matki Bożej była łupem wojennym ofiarowanym przez jakiegoś szlachcica na rzecz kościoła w Strabli.

Wymiary ikony są niewielkie i wynoszą 32 cm wysokości i 27 cm szerokości. Obraz przedstawia Matkę Boską w popiersiu (półpostaci) z głową pochyloną i zwróconą w prawą stronę. Dłonie Maryi są wzniesione w geście modlitwy. Jej postać okrywa czerwono-brązowy maforion (płaszcz) ozdobiony złotymi gwiazdkami i oblamowaniem. Na ramieniu płaszcza jest spięty złotą spinką. Maryja przedstawiona jest z długą szyją i owalną twarzą. Jej oczy są podłużnie z wydzielonymi fałdami podczołowymi. Dłonie Matki Bożej mają długie i cienkie palce oraz odchyłone kciuki. Czepiec i chiton na obrazie są biało-ugrowe, zaś tło ugrowo-zielonkawe. W lewym górnym narożniku obrazu znajduje się napis wykonany cyrylicą. Ikona jest przykryta metalową sukienką koloru srebrnego, której wymiary są zgodne z obrazem. Okrywającą obraz sukienkę zrobiono z białego stopu metalicznego. Sukienka posiada wydłużone sercowate wycięcie, w którym widoczna jest twarz Maryi. Sercowate wycięcie jest zakończone obrzeżem tworzącym chustę, ozdobioną plecionką i gwiazdą nad czołem. Z obu stron

⁵⁰ D. Stankiewicz, Karta ewidencyjna zabytku Ikona-Matka Boska z grupy deesis, założona 05.12.1994r.

⁵¹ E. Smykowska, Ikona, Warszawa 2002, s. 75, 101.

twarży Maryi widocznej w wycięciu rozchodzą się promienie, a jej głowę przykrywa korona pochylona ku prawemu narożnikowi i zwieńczona krzyżkiem. Szata Maryi składa się z pięciu łukowatych pasów, repusowanych i grawerowanych, biegnących ku dolnej krawędzi sukienki. Pasy te są dekorowane wicią roślinno-kwiatową. Tło sukienki pokryte jest ornamentami ze stylizowanych motywów roślinnych: wici i kwiatów⁵².

Obraz został wykonany techniką temperową (temperą) na desce lipowej z wyżłobionym kowczegiem. Obraz naklejony jest na deskę lipową z dwiema naprzeciwległymi wsuniętymi poprzeczkami, które utrzymują deskę nie pozwalając jej na wygięcie. Nad górną poprzeczką jest odcisnięte koło. W latach powojennych prace konserwatorskie i rekonstrukcyjne przy obrazie wykonywał Franciszek Dragan. Pełnej konserwacji obrazu dokonała Maria Orthwein w 1975 r. Przed tą konserwacją obraz był w bardzo złym stanie. Przy narożnikach i krawędziach obrazu były widoczne ślady uszkodzeń mechanicznych⁵³. Konserwacja polegała na dezynfekcji deski, podklejeniu pęcherzy przy pomocy zastrzyków emulsji polioctanu winylu, oczyszczeniu malowidła z brudu, usunięciu retuszy pociemniałych i za szeroko położonych podczas poprzedniej konserwacji, wypunktowaniu ornamentów złożonych i kity, usunięciu starego werniksu, uzupełnieniu ubytków masą kredowo-klejową z dodatkiem terpentyny weneckiej, zabezpieczeniu nowym werniksem woskowym oraz oczyszczeniu metalowej sukienki z brudu⁵⁴.

Ikona Matki Bożej jest wpisana do rejestru zabytków ruchomych województwa podlaskiego pod numerem rejestru B-19 i stanowi cenny zabytek artystyczny regionu⁵⁵. Obraz Maryi jest zasłaniany przez wykonany pod koniec XIX w. obraz przedstawiający Wniebowstąpienie Pańskie.

6. Łaskami słynący wizerunek Maryi

Pierwsze wzmianki o znajdującym się w Stabli obrazie Matki Bożej z dzieciątkiem znajdujemy w spisie inwentarza z 1617 r.: „*Na wierzchu*

⁵² D. Stankiewicz, Karta ewidencyjna zabytku Ikona-Matka Boska z grupy deesis, założona 05.12.1994r.

⁵³ Por. M. Orthwein, Dokumentacja prac konserwatorskich przy obrazie M. Boskiej z kościoła parafialnego w Strabli woj. Białostockie, Warszawa 1975, s. 2.

⁵⁴ Tamże, s. 3.

⁵⁵ Zawiadomienie Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Białymstoku, ZN-442-19/JH/2003 z dn. 31.03.2003 r.

*Koronacya Błogosł. Panny Maryi tego roku sprawiony*⁵⁶. W 1696 r. obraz ten był czczony jako „*Cudowny Obraz Panny Najświętszej*”, przed którym wierni doznają wielu łask. Przyczyniać do tego miał się organista znany tylko z imienia Franciszek – „*Organista Franciszek, ponieważ przez niego tak wiele cudów, y łask wiele przy Cudownym Obrazie Panny Najświętszej doznawali y doznają*”⁵⁷. Rola tego mężczyzny określanego jako „*pobożny człowiek*” jest niejasna tak samo nieznane są jego zasługi dla rozwoju kultu Matki Bożej w Strabli. Kolator Gabriel Kurzeniecki prosi w swym testamencie, aby Franciszka pozostawić na posadzie organisty strabelskiego, aż do końca jego życia. Kolator wspomina również o wielu cudach okazanych przez Matkę Bożą oraz działanie kapłanów⁵⁸. Prawdopodobnie wspomniany organista to wzmiankowany w późniejszych dokumentach Franciszek Silkiewicz.

W dokumencie powizytacyjnym z 1737 r. „*obraz cudowny Najświętszej Panny*” posiada pięć zasłon, z których jedna była jedwabna oraz dwie srebrne miejscami pozłacane sukienki, z których jedna była z koroną i promieniami. Świadczy to o wielkiej wadze jaką przykładano do tego wizerunku. Obraz otoczony był już wówczas licznymi wotami, takimi jak: złoty łańcuszek, 2 wielkie tabliczki z herbami, 10 małych sznurków pereł, 4 duże sznurki pereł, 20 różnych paciorków⁵⁹.

Najważniejsze informacje odnośnie kultu obrazu Matki Bożej zachowały się w dokumencie wizytacyjnym z 1750 r. Możemy tam przeczytać, że przed tym „*cudownym*” wizerunkiem w każdą pierwszą niedzielę miesiąca licznie gromadzą się wierni. Niestety nie mamy informacji czemu akurat tego dnia, ani na jakie nabożeństwo przybywają do kościoła. Wiemy za to, że „*niegdyś nie tylko z pobliskich parafii, ale także z odleglejszych stron dla uczczenia Obrazu słynącego łaskami w różnych kłopotach przybywali wierni pielgrzymi pozostawiając wota. Teraz przy osłabieniu pobożności zmniejszyła się liczba przybywających, kościół bardziej opustoszał, obraz NMP całkiem opuszczony, kult całkowicie wygaszony i zapomniany*”⁶⁰.

Olbrzymia jest liczba wotów znajdujących się w połowie XVIII w. w pobliżu obrazu Matki Bożej. W większości były wykonane z srebra. Były nimi: 10 wotów z wizerunkiem Maryi, 2 ręce, 2 nogi, 2 wota z literami imie-

⁵⁶ ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., k. 2v.

⁵⁷ ADŁ, I 510, dz. cyt., s. 27.

⁵⁸ Tamże, s. 27-28.

⁵⁹ ADS, AOJ, D 133, dz. cyt., k. 192-192v.

⁶⁰ ADS, AOJ, D 134, dz. cyt., k. 103.

niem Jezus, 1 z Chrystusem ukrzyżowanym, 2 serca, 2 głowy, 2 pary oczu, 2 z imieniem Maryi, wotum z postacią mnicha, 3 wota z postaciami dzieci, wotum z datą 1728, na obrazie 6 naszyjników połączonych pereł, 2 pierścienie i 1 sznur złotych klejnotów⁶¹.

Inwentarz z 1782 r. podaje, że w kościele był „obraz łaskami słynący Najsświętszej Maryi Panny wysokość i szerokość tego obrazu po pół łokcia”⁶². Przykryty był srebrną sukienką, miejscami pozłacaną, otoczony był srebrnymi wotami. Wotów srebrnych, czworograniastych było dziesięć. Było jedno wotum okrągłe, wotum owalis figura, wotum w floresy wybijane i trzy srebrne serca, nóżka, sukienka srebrna, czyli wotum w dawniejszym inwentarzu opisane w figurze toporka⁶³. Do wotów zaliczono też krzyżyk wysadzany małymi kamieniami oraz parę kolczyków z rubinami⁶⁴.

Inwentarz z 1804 r. także wylicza ten sam obraz Matki Bożej⁶⁵. Znajdował się on wówczas w głównym ołtarzu i był określany jako łaskami słynący. Jego „wysokość i szerokość jest po pół łokcia”⁶⁶. Na obrazie były zawieszona dwa wota srebrne w kształcie serca, z których jedno wisiało na srebrnym sznurku⁶⁷.

Srebrna sukienka z złotymi elementami znajdująca się na obrazie Matki Bożej po raz pierwszy zostaje wymieniona w inwentarzu z 1838 r.⁶⁸. Sukienka ta znajduje się na obrazie do dnia dzisiejszego. Srebrna szata i liczne wota znajdujące się wokoło obrazu oraz określenia „cudowny” i „łaskami słynący” pojawiające się w każdym z inwentarzy kościoła, a także fakt przetrwania obrazu do czasów współczesnych zdają się świadczyć o tym, że obraz ten cieszył się olbrzymią czcią wiernych. Wota składane przy tym obrazie świadczą nie tylko o duchowych uzdrowieniach, ale także i fizycznych, skoro w kolejnych inwentarzach pojawia się wotum w kształcie srebrnej nóżki. Określenie „Obraz łaskami słynący” pojawia się we wszystkich inwentarzach kościoła w Strabli spisanych w latach 1617-1919. Późniejsze inwentarze pomijają to określenie, jednakże współcześnie wizerunek Matki Bożej w kościele w Strabli cieszy się dużą czcią wiernych.

⁶¹ Tamże, k. 105v.

⁶² ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., s. 10.

⁶³ Tamże, s. 10-11.

⁶⁴ Tamże, s. 11.

⁶⁵ ADŁ, I 510, Inwentarz Kościoła Strabelskiego z 1804 r., s. 5.

⁶⁶ Tamże, s. 2.

⁶⁷ ADŁ, I 510, dz. cyt., s. 5; ADD, ZAPS, III/I/6, Inwentarz kościoła parafialnego w Strabli z 1825 r., b.s.

⁶⁸ ADD, ZAPS, III/I/12, Inwentarz kościoła parafialnego w Strabli z 1838 r., b. s.

7. Posługa sakramentalna i odpusty w parafii

Od 1617 r. z chwilą budowy kościoła parafialnego w Strabli mieszkańcy wsi Strabla, Molawicze, Leśna, Białydwór i Łapcie, zarówno ci szlachetnie urodzeni jak i nie, mieli prawo przyjmować sakramenty w tym kościele. Obowiązek ich udzielania spoczywał na tutejszym plebanie. Ponadto mogli oni uczestniczyć w nabożeństwach liturgicznych, słuchać Słowa Bożego, a także mieć katolickie pogrzeby⁶⁹.

Obrządki i przebieg poszczególnych sakramentów duchowni prowadzili korzystając z ksiąg liturgicznych, w których zapisane były wszystkie teksty modlitw i rubryki dotyczące przepisów sprawowania sakramentów. Wymieniany w inwentarz z 1770 r. „*mszał ruski*” obok innych mszałów łacińskich świadczy o tym, że dawniej w parafii posługa sakramentalna była sprawowana w dwóch rytach: rzymskokatolickim i grekokatolickim⁷⁰. Jednakże już od końca XVIII w. w całej parafii istniał tylko jeden łaciński obrządek⁷¹.

Udzielanie sakramentów przez kapłanów w Strabli trwało nieprzerwanie przez cały czas funkcjonowania parafii. Świadczą o tym zachowane od 1723 r. księgi metrykalne, które jednak nie są w pełni kompletne, gdyż nie wszystkie lata zachowały się do naszych czasów⁷². Poświadczają to również zapisy z wizytacji dokonanej w Strabli 18 września 1759 r. Znajdujemy wśród nich zapis, że w kościele parafialnym znajduje się dobrze zamknięte tabernakulum z puszką przechowującą komunię świętą. Ponad to w kościele znajdowały się przechowywane w odpowiednim naczyniu święte oleje używane podczas sakramentów chrztu i namaszczenia chorych⁷³.

Inwentarz z 1828 r. wspomina o tym, że w parafii odbywa się „*duchowa regularna posługa bez żadnej zwłoki*”. Po raz pierwszy znajdujemy również wzmiankę o odbywających się corocznie w okolicach Nowego Roku odwiedzinach wszystkich parafian, przez strabelskiego plebana. Podczas tej „*kolędy*” parafianie byli spisywani⁷⁴. Kronika parafialna opisuje jak w poszczególnych latach wyglądało przystępowanie wiernych do sakramentu chrztu świętego i pierwszej komunii świętej. Jest to udokumentowane nie

⁶⁹ ADD, ZAPS, III/Q/4, dz. cyt., s. 2, 6.

⁷⁰ ADD, ZAPS, III/I/1, dz. cyt., k. 8v.

⁷¹ APKK, Akt wizyty dekanatu bielskiego..., dz. cyt., s. 139.

⁷² ADD, ZAPS, III/B/1, dz. cyt.

⁷³ ADS, AOJ, D 134, k. 101v.

⁷⁴ ADD, ZAPS, III/I/8, dz. cyt., b. s.

tylko w liczbach, lecz także poparte zdjęciami z XX w. i opisami przygotowań oraz wykonanych dekoracji do tych uroczystości⁷⁵.

Początkowo odpusty parafialne były „według nadania dawnego” na uroczystości Wniebowstąpienia Pańskiego i Wszystkich Świętych⁷⁶. Prócz nich w późniejszym okresie czasu można było w kościele strabelskim uzyskać szereg odpustów.

Pierwszy odpust „na opiekę Świętego Józefa” obchodzony był trzeciego dnia po Wielkanocy. Drugi w Uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego – czterdziestego dnia po Wielkanocy. Trzeci „pro patrocínio – dla ochrony” Błogosławionej Dziewicy Maryi świętowany był dnia drugiego listopada. Odpusty te zostały udzielone na okres dziesięciu lat i jak zaznacza inwentarz z 1804 r. „niektóre z nich już wkrótce skończą się”. Prócz trzech wspomnianych kolejne odpusty przypadały w Uroczystość Trójcy Świętej i w cztery niedziele Bractwa Świętej Trójcy⁷⁷.

Pierwsza z wspomnianych niedziel przypada w drugą niedzielę po Uroczystości Trzech Króli. Druga w czwartą niedzielę Wielkiego Postu, nazywaną *Laetare*. Trzecia w pierwszą niedzielę po liturgicznym wspomnieniu Świętej Anny. Czwarta to ostatnia niedziela października poprzedzająca Uroczystość Wszystkich Świętych⁷⁸. Ponadto odpust w każdą pierwszą niedzielę każdego miesiąca i we wszystkie uroczystości maryjne. Odpust można było uzyskać także z okazji rocznicy poświęcenia strabelskiego kościoła, którą obchodzono w szesnastą niedzielę po Uroczystości Zesłania Ducha Świętego⁷⁹.

Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. car Rosji Aleksander zabronił prowadzenia misji katolickich. Co spowodowało, że przez cały XIX w. w Strabli żadne misje nie były organizowane. Po ponad stu latach dopiero uchwały synodu pińskiego podawały wskazówki dotyczące przeprowadzenia misji parafialnych⁸⁰. Nie posiadamy jednak zachowanych świadectw o misjach prowadzonych w Strabli przed II wojną światową.

⁷⁵ Kronika Parafialna, cz. I, dz. cyt.

⁷⁶ ADŁ, I 510, dz. cyt., s. 18.

⁷⁷ Tamże, s. 7.

⁷⁸ ADD, ZAPS, III/I/8, b. s.

⁷⁹ ADŁ, I 510, dz. cyt., s. 8.

⁸⁰ Prima Synodus Diocesana Pincensis, dz. cyt., s. 167.

8. Nabożeństwa i uroczystości

W połowie XVIII w. porządek nabożeństw w kościele w Strabli określany jest w akcie po wizytacji parafii⁸¹. W dokumencie tym mamy wymienione nabożeństwa, które powinny być odprowadzane w Strabli zgodnie z wolą fundatorów parafii. Nabożeństwami tymi były: jedna msza święta w tygodniu za parafian, druga msza święta w tygodniu za fundatorów, godzinki o NMP we wszystkie niedziele i święta. Do tych nabożeństw ks. bp Stefan Rupniewski dodał dekretem z 1723 r. następujące: w wigilie świąt i niedziel śpiewane pierwsze nieszpory, w niedziele i święta Godzina Czytań wraz z psalmami, a także w niedziele i święta śpiewane drugie nieszpory⁸².

Od początku XIX w. mamy udokumentowane, że w kościele parafialnym w Strabli, systematycznie odmawiano Liturgię Godzin⁸³. W każdą sobotę i w wigilię świąt śpiewano nieszpory⁸⁴, zaś w wszystkie uroczystości i czasem w niedzielę odmawiano matutinum, czyli godzinę czytań. W niedziele oraz święta po jutrzni śpiewano Koronkę do Świętej Trójcy⁸⁵. W święta maryjne śpiewano Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny⁸⁶. W niedziele i w święta duszpasterze głosili strabelskim wiernym kazania i nauki katechizmowe. Główna niedzielna i świąteczna Msza święta (suma) była śpiewana i zaczynała się zawsze po godzinie jedenastej, a kończyła około godziny trzynastej⁸⁷. Proboszcz strabelski miał obowiązek co tydzień odprawiać mszę świętą żałobną za kolatora parafii, jego małżonkę, rodzinę i dobrodziejów⁸⁸. W ciągu roku były to 52 czytane Msze święte za fundatora i kolatorów oraz 61 śpiewanych Mszy świętych za parafian⁸⁹.

W dokumencie napisanym w języku rosyjskim w XIX w., który zachował się w Zespole Akt Parafii Strabla możemy znaleźć listę obchodów liturgicznych na które władze carskie pozwalały, poszczególnym kościołom parafialnym guberni grodzieńskiej, na organizowanie procesji liturgicz-

⁸¹ ADS, AOJ, D 134, dz. cyt., k. 103.

⁸² Tamże, k. 104v-105.

⁸³ ADŁ, I 510, Wizyta Dekanalna..., dz. cyt., s. 7.

⁸⁴ ADD, ZAPS, III/Q/4, dz. cyt., s. 6.

⁸⁵ ADŁ, I 510, Wizyta Dekanalna..., dz. cyt., s. 7.

⁸⁶ ADD, ZAPS, III/Q/4, dz. cyt., s. 4.

⁸⁷ ADŁ, I 510, Wizyta Dekanalna..., dz. cyt., s. 7.

⁸⁸ ADD, ZAPS, III/Q/4, dz. cyt., s. 6, 10.

⁸⁹ ADD, ZAPS, III/I/9, Inwentarz kościoła parafialnego w Strabli z 1832 r., b. s.

nych. Określa on również sposób przeprowadzenia procesji oraz konkretyzuje proboszczów sąsiednich parafii, którzy na daną procesję mogli przyjechać⁹⁰. W dokumencie wielokrotnie wzmiankowana jest parafia w Strabli. Należy przypuszczać, że we wszystkie dni wymienione w dokumencie, w których władze zaborcze pozwalały na pójście wiernych w procesji, procesję te były w parafii organizowane przez miejscowych duszpasterzy po głównej mszy świętej. Trzeba zaznaczyć, że z dokumentu jasno wynika, że wiejskie parafie katolickie cieszyły się większymi swobodami, niż te położone w miastach gubernatorskich i powiatowych. Z dokumentu wynika, że dnia 1 stycznia 1885 r., kiedy obchodzono święto Obrzezania Pańskiego (obecnie jest to uroczystość Bożej Rodzicielki Maryi) w Strabli zezwalano na zorganizowanie procesji wokoło kościoła w obrębie ogrodzenia przykościelnego. Podobnie było w dzień 6 stycznia, kiedy świętowano Objawienie Pańskie i w dzień 2 lutego, kiedy obchodzono Ofiarowanie Pańskie. Dnia 4 marca w Strabli organizowano procesję ku czci św. Kazimierza Królewicza. Święty ten był szczególnie czczony na terenie diecezji wileńskiej, do której należała wówczas Strabla. Procesja tego dnia mogło się odbyć poza świątynią, ale w obrębie ogrodzenia. Procesja na tych samych warunkach mogła odbyć się dnia 17 marca w Niedziele Palmową⁹¹.

W kolejną ważną uroczystość jaką było Zwiastowanie NMP, obchodzone dnia 1 kwietnia 1885 r, w Strabli można było tworzyć procesję w obrębie ogrodzenia kościoła⁹². Parafianie strabelscy mogli bez ograniczeń iść w procesjach robionych w dzień 25 kwietnia – św. Marka Ewangelisty, a także przez trzy dni od 29 kwietnia do 1 maja, kiedy to parafie dekanatu bielskiego przeżywał „dni modlitwy i postu”⁹³.

Dnia 2 maja w Wniebowstąpienie Pańskie, która to uroczystość jest w Strabli obchodzona jako parafialny odpust, urządzano procesję w obrębie terenu przykościelnego. Władze zgadzały się, aby na ten dzień do Strabli przyjechało dwóch kapłanów, którymi byli proboszczowie z Wyszek i z Brańska⁹⁴. Liczba dwóch księży świadczy o znacznym udziale wiernych i randze tego obchodu, gdyż władze carskie rzadko zgadzały się na przyjazd więcej niż jednego kapłana z najbliższej położonej parafii. Podobna procesja miała miejsce dnia 12 maja na Zesłanie Ducha Świętego, jed-

⁹⁰ ADD, ZAPS, IX/CK/5, Wykaz świąt w które władze carskie zezwalały na procesję.

⁹¹ Tamże, s. 1-2.

⁹² Tamże, s. 4.

⁹³ Tamże, s. 4-5.

⁹⁴ Tamże, s. 5.

nak już bez gości z sąsiednich parafii. W dniach 12-14 maja organizowano procesje w Bielsku Podlaskim z racji 40-godzinnego nabożeństwa modlitewnego, na które przyjeżdżali duchowni z Łubina oraz z Strabli. Kolejne procesje były organizowane w Strabli dnia 19 maja w uroczystość Trójcy Świętej oraz dnia 23 maja w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej, jednakże też tylko na terenie przykościelnym. Procesje takie były też robione w dni oktawy Bożego Ciała od 23 do 30 maja. Nie można ich było urządzać w miastach⁹⁵. Na dzień 13 czerwca kościoły dekanatu bielskiego z wyjątkiem Bielska uzyskały zgodę na procesje wokoło kościoła ku czci św. Antoniego Padewskiego⁹⁶. Dnia 29 czerwca powszechnie robiono procesje wokoło kościoła z racji uroczystości Świętych Apostołów Piotra i Pawła⁹⁷.

W dniach 1 i 2 listopada można było w Strabli tworzyć procesje jednakże nie na cmentarz, a jedynie w obrębie przykościelnego muru⁹⁸. Gubernator grodzieński zgodził się także, aby w parafii Strabla organizowano procesje w dzień 8 grudnia, czyli w uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP oraz w dzień 25 grudnia, czyli w uroczystość Bożego Narodzenia. Procesje te mogły wychodzić poza teren przykościelny⁹⁹. Na tym kończą się obchody liturgiczne z dozwolonymi procesjami w 1885 r.

W zachowanym fragmencie tego samego zezwolenia, ale na rok następny 1886 można znaleźć zapis, że dnia 21 września, kiedy czczono św. Mateusza Apostoła, w Strabli organizowano procesję z racji rocznicy poświęcenia świątyni¹⁰⁰. Zgoda na procesję tego dnia nie jest równoznaczna z tym, że właśnie 21 września 1774 r. nastąpiła konsekracja strabelskiej świątyni, gdyż obchód ten mógł być przeniesiony na ten dzień. Jak wiemy poświęcenie kościoła w Strabli miało miejsce we wrześniu 1774 r. w pierwszą niedzielę po święcie Narodzenia NMP¹⁰¹. Wynika z tego, że musiało to nastąpić między 9 a 16 września.

Wiemy, że na początku XX w. w kościele w Strabli odbywała się systematycznie adoracja Najświętszego Sakramentu, a lud wierny tłumnie w niej uczestniczył.¹⁰²

Wyrazem pobożności mieszkańcy parafii Strabla są działające przez lata

⁹⁵ Tamże, s. 6-7.

⁹⁶ Tamże, s. 8.

⁹⁷ Tamże, s. 10.

⁹⁸ Tamże, s. 20.

⁹⁹ Tamże, s. 21-22.

¹⁰⁰ Tamże, b. s.

¹⁰¹ APKK, Akt wizyty dekanatu bielskiego..., dz. cyt., s. 137.

¹⁰² ADD, ZAPS, VII/EP/3, List pasterski bpa Kazimierza Michalkiewicza 1910 r.

liczne bractwa i stowarzyszenia religijne. Należą do nich Bractwo Trójcy Świętej założone 4 grudnia 1771 r., Trzeci Zakon Świętego Franciszka założony 24 listopada 1916 r., liczne Koła Żywego Różańca powstające od 1930 r., Papieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary od 1930 r., a także założone w roku 1934 Krucjata Eucharystyczna i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży.

Zakończenie

W głównym ołtarzu kościoła w Strabli znajduje się ikona Matki Bożej. Na podstawie źródeł przedstawionych w pracy ustalono, że okres najaktywniejszego kultu wiernych przed tym obrazem, a także czas doznawanych uzdrowień zawiera się pomiędzy końcem XVII w., a pierwszą połową XVIII w. Nie posiadamy jednak konkretnej wiedzy na temat uzdrowień, które miały miejsce w Strabli. Jako jedyne świadectwo pozostały po nich liczne wota. Być może brak szczegółowych źródeł uniemożliwił na zawsze odnalezienie osób, które dostały uzdrowienia. Zachowane do dziś wota, a także te niezachowane wymieniane w inwentarzach świadczą o tym, że uzdrowienia były. Do dziś kult Matki Bożej jest żywy wśród wiernych tej parafii. Otaczają oni dużym szacunkiem i czcią obraz Matki Bożej. Przychodzą i zawierają swoje troski i wszelkie sprawy Pani Strabelskiej patronującej od 400 lat ich świątyni i parafii poprzez swój cudowny wizerunek.

Słowa kluczowe: *Matka Boża Strabelska, Parafia w Strabli, Kościół na Podlasiu.*

The Veneration of the Mother of God in the Parish in Strabla

Summary

The article is about the history of Strabla parish located in Podlasie to the south of Białystok. The name of this picturesque situated town dates back to the times of Queen Bona Sforza d'Aragona who took a liking for this place and called it in Italian "stradabella" which means a beautiful way. Four hundred years of existence of the parish is inseparably connected with the full of grace picture of the Mother of God. Its dimensions aren't big but its influence on the spiritual life of not only the owners of landed property but also mainly of the parishioners of Stradla is huge. This work of East-

-Christian art dates back to the end of the 16th century and was probably brought from the territory of past Russia by one of the owners of landed property of Stradla. The author showed the interdependence between the piety of the faithfuls and the presence of the picture of the Mother of God possessing miraculous power. He also showed not only the history of worship development of this picture and documented healings but also the influence of east rituals on the development of Catholic piety.

Keywords: *The Mother of God of Strabla, Parish in Strabla, Church in Podlasie.*